

ΙΣΤΟΡΙΑ

Ο.Π. ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A.1.1.

- Μεγάλη ιδέα: σελ. 15 «Στο μεταξύ η πρόοδος ... των εθνικών κρίσεων.»
- Κοινοβουλευτική δικτατορία (Κωλέττης): σελ. 73 «Ο Κωλέττης, ως αρχηγός του γαλλικού κόμματος ... για τη διαδοχή.»
- Στρατιωτικός σύνδεσμος: σελ. 86 -88 «Το 1909 συντελείται μια τομή ... επιτύχει τις επιδιώξεις του.»

A.1.2.

1 – γ

2 – α

3 – β

4 – δ και στ

5 – ε

A.2.1.

α) σελ. 153 -154 «Τη διάκριση σε «αστούς» και «αγρότες» ... διαφορετικής προέλευσης.»

β) σελ. 155 «Βέβαια, η εγκατάσταση των ... στους αστούς ανταλλάξιμους.»

A.2.2.

α) σελ. 211 «Οι επαναστάτες αιφνιδίασαν ... τους σκοπούς της επανάστασης.»

β) σελ. 213 «Στο μεταξύ, η επανάσταση ... την εφημερίδα, «Το Θέρισο»»

γ) σελ. 214 «Τα πρώτα υπομνήματα ... σουλτανική επικυριαρχία.»

B1.

Η παγκόσμια οικονομική κρίση έφτασε στην Ελλάδα σε μία εποχή «ευημερίας». Η «ευημερία» σήμαινε ότι η εμπιστοσύνη των Ελλήνων σε ένα καλύτερο οικονομικά μέλλον είχε αποκατασταθεί, οι σκοτεινές εποχές της δεκαετίας του 1920 έδειχναν να απομακρύνονται, οι πληγές έκλειναν, η φτώχεια περιοριζόταν και το ελληνικό κράτος έδειχνε να σχεδιάζει το μέλλον με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και αισιοδοξία. Οι προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης να αποτρέψει την κρίση εξάντλησαν τα αποθέματα της χώρας σε χρυσό και συνάλλαγμα.

Την άνοιξη του 1932, όμως, η κυβέρνηση δεν μπόρεσε να αποφύγει την αναστολή της μετατρεψιμότητας του εθνικού νομίσματος, καθώς και την αναστολή εξυπηρέτησης των εξωτερικών δανείων. Πάνω σε αυτό ο Κ. Βεργόπουλος στο έργο του «Εθνικισμός και οικονομική ανάπτυξη. Η Ελλάδα στο μεσοπόλεμο», εκδ. Έξαντας (δευτερογενής πηγή) συμπληρώνει ότι οι κεφαλαιούχοι θεωρούσαν αδύνατο να διατηρηθεί η αξία της δραχμής σταθερή και για τον λόγο αυτό έσπευσαν να μετατρέψουν τα κεφάλαιά τους σε χρυσό και σε συνάλλαγμα με άμεσο αποτέλεσμα να εξαντληθούν τα αποθέματα της Τραπέζας της Ελλάδος για την έκδοση νομίσματος. Πιο συγκεκριμένα αναφέρει ότι ενώ το 1930 τα αποθέματά της έφταναν τα 38,9 εκατομμύρια δολάρια, το 1932 το ποσό αυτό μειώθηκε στα 2,5 εκατομμύρια δολάρια. Έτσι εγκαινιάστηκε μια περίοδος ισχυρού κρατικού παρεμβατισμού στα οικονομικά ζητήματα, ιδιαίτερα στις εξωτερικές συναλλαγές, και μια πολιτική προστατευτισμού, με σκοπό την αυτάρκεια της χώρας. Ο Βεργόπουλος μάλιστα επισημαίνει ότι η κυβέρνηση προσπάθησε να προστατεύσει το εθνικό νόμισμα με τη λήψη περιοριστικών για το συνάλλαγμα μέτρων, απόφαση που είχε συνέπειες στο εξωτερικό εμπόριο. Ο χρόνος και η ποσότητα των εισαγωγών εξαρτήθηκαν από την ποσότητα ξένου συναλλάγματος που διέθετε η Τράπεζα της Ελλάδος. Όταν λοιπόν μειώνονταν τα αποθέματα της Τραπέζας σε χρυσό και σε συνάλλαγμα τότε περιοριζόνταν και οι εισαγωγές. Η Ελλάδα μπήκε με τη σειρά της στο χώρο της κλειστής οικονομίας, όπου οι συναλλαγές καθορίζονταν περισσότερο από γραφειοκρατικές διαδικασίες παρά από ελεύθερες οικονομικές συμφωνίες.

Στο εξωτερικό εμπόριο κυριάρχησε προοδευτικά η μέθοδος του διακανονισμού «κλήρικ». Οι διεθνείς συναλλαγές δεν γίνονταν, δηλαδή, με βάση το μετατρέψιμο συνάλλαγμα αλλά με βάση διακρατικές συμφωνίες που κοστολογούσαν τα προς ανταλλαγή προϊόντα και φρόντιζαν να ισοσκελίσουν την αξία των εισαγωγών με την αντίστοιχη των εξαγωγών, στο πλαίσιο ειδικών λογαριασμών. Για μια χώρα,

όπως η Ελλάδα, όπου οι συναλλαγές με το εξωτερικό ήταν έντονα ελλειμματικές, η διαδικασία αυτή, πέρα από τα αρνητικά, είχε και θετικά στοιχεία.

Οι πιο σημαντικές επιπτώσεις, όμως, αυτών των εξελίξεων βρίσκονταν στο πολιτικό πεδίο. Τα ισχυρά συγκεντρωτικά κράτη που αναδείχθηκαν μέσα απ' αυτές τις διαδικασίες, προκαλούσαν την ανάδειξη και την κυριαρχία ολοκληρωτικών κινήματων και καθεστώτων σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη. Καθώς προχωρούσε η δεκαετία της κρίσης, η δεκαετία του 1930, ολοένα και περισσότερα κράτη αποκτούσαν δικτατορικά ή φασιστικά καθεστώτα. Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται και από τον Ι. Σ. Κολιόπουλο στο έργο του Νεότερη Ευρωπαϊκή Ιστορία 1789 -1945, εκδ. Βάνιας (δευτερογενής πηγή). Αναφέρει λοιπόν ότι μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την κρίση του 1929 σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες άρχισαν να αναδεικνύονται ολοκληρωτικά καθεστώτα και να αμφισβητείται η αξία του κοινοβουλευτισμού και της ύπαρξης συντάγματος. Οι χώρες αυτές δεν είχαν ισχυρή κοινοβουλευτική και συνταγματική παράδοση γι' αυτό και το πολιτικό τους σύστημα κλονίστηκε εύκολα όταν δοκιμάστηκε από την κοινωνική κρίση που επέφερε ο πόλεμος και η οικονομική κρίση.

Η Ελλάδα δεν ξέφυγε από το γενικό κανόνα. Στις 4 Αυγούστου του 1936 ο Ιωάννης Μεταξάς, με την ανοχή του παλατιού, προχώρησε στην κατάλυση του κοινοβουλευτικού καθεστώτος και στην επιβολή δικτατορίας. Πάνω σε αυτό ο Κολιόπουλος συμπληρώνει ότι η οικονομική κρίση που έφτασε στην Ελλάδα το 1932 επέτεινε τη πολιτική κρίση που ήδη υπήρχε. Μετά την τελευταία τετραετία του Βενιζέλου το 1928 -1932 η χώρα πέρασε σε μία νέα περίοδο πολιτικής αστάθειας με κορύφωση την επιβολή της δικτατορίας του Μεταξά το 1936. Βασικά χαρακτηριστικά της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου του 1936 ήταν η κυριαρχία της αστυνομίας, ο αντικομμουνισμός, ο αντικοινοβουλευτισμός και ο φασισμός. Η εξουσία μοιραζόταν ανάμεσα στον βασιλιά και τον δικτάτορα.

B2.

Η εμφάνιση και ανάπτυξη της βιομηχανίας στον ελληνικό χώρο κατά το 19ο αιώνα παρουσίασε ελάχιστα κοινά σημεία με όσα συνέβαιναν στο πεδίο αυτό στη Δυτική και Κεντρική Ευρώπη, τα οποία συνοπτικά ονομάστηκαν Βιομηχανική Επανάσταση. Στο μικρό ελληνικό κράτος η ανάπτυξη της βιομηχανίας ήταν διαρκώς παρούσα στις συζητήσεις, στις οικονομικές και πολιτικές αναλύσεις, συνήθως όμως ως σχέδιο ή πρόθεση, σπάνια ως εφαρμογή. Η ακτινοβολία των επιτευγμάτων των ευρωπαϊκών κρατών έφερνε διαρκώς στο προσκήνιο το ζήτημα της βιομηχανικής ανάπτυξης, η απουσία όμως των απαραίτητων για την ανάπτυξη της βιομηχανίας προϋποθέσεων οδηγούσε τις προθέσεις σε αδιέξοδο.

Η εμφάνιση μονάδων παραγωγής, που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν βιομηχανικές, άρχισε κατά τις πρώτες δεκαετίες της ανεξαρτησίας με αποσπασματικό, ευκαιριακό ίσως τρόπο. Οι μονάδες αυτές αποσκοπούσαν στην εξυπηρέτηση τοπικών αναγκών, οι οποίες σχετίζονταν με την επεξεργασία αγροτικών προϊόντων. Επρόκειτο κυρίως για εξέλιξη των παραδοσιακών αλευρομύλων, των ελαιοτριβείων, των βυρσοδεψείων και των κλωστηρίων. Η Μαρία Μαυροειδή στο

έργο της «Εμβριώδης βιομηχανία, μισθωτή εργασία και μετανάστευση στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα, 1893 -1912, Από τη χρεωκοπία στην ανάκαμψη», Ελευθεροτυπία – Ιστορικά. (δευτερογενής πηγή) επιβεβαιώνει ότι βασική παράμετρος για την ανάπτυξη της βιομηχανίας κατά τον 19^ο αιώνα υπήρξε η ανάγκη να υποστηρίξει η βιομηχανία την αγροτική οικονομία. Δημιουργήθηκαν λοιπόν μηχανοκατασκευαστικές μονάδες για την εκμηχάνιση της αγροτικής παραγωγής και την μεταποίηση των αγροτικών προϊόντων (αλευροβιομηχανία, εκκοκκιστήρια βάμβακος, οινοποιία κ.α.). Επιπλέον δραστηριότητες της βιομηχανίας αναφέρονται η κλωστοϋφαντουργία και η παραγωγή ειδών διατροφής, ενώ σημαντική ήταν και η συμβολή της βιομηχανίας σε ό,τι αφορούσε την εκμετάλλευση του υπεδάφους και την επισκευή και κατασκευή πλοίων στην Ερμούπολη και τον Πειραιά.

Οι μονάδες όμως αυτές δεν αποτέλεσαν την αφετηρία για τη δημιουργία πιο σύνθετων βιομηχανικών συγκροτημάτων αλλά, στις περισσότερες περιπτώσεις, παρέμειναν στάσιμες και περιορισμένες ως προς τα οικονομικά τους μεγέθη. Ο δισταγμός αυτός οφειλόταν ίσως στη μικρή έκταση της εγχώριας αγοράς, στην πίεση των εισαγόμενων προϊόντων αλλά και στην έλλειψη πολυάριθμου, ειδικευμένου και φθηνού εργατικού δυναμικού. Η Μαρία Μαυροειδή συμπληρώνει ότι η αγοραστική δυνατότητα της ελληνικής κοινωνίας περιοριζόταν από τους έμμεσους φόρους και τους υψηλούς δασμούς σε είδη πρώτης ανάγκης με αποτέλεσμα οι βιομηχανίες να περιοριστούν σε καταναλωτικά αγαθά που μπορούσε να απορροφήσει η ελληνική αγορά, φτηνά και χαμηλής ποιότητας προϊόντα, όπως νήματα 4 -24, δρίλινα υφάσματα και αλατζάδες, χοντρά σολοδέσματα για παπούτσια και μάντες και πράσινο σαπούνι. Προσθέτει ακόμη ως δυσκολίες την έλλειψη εξειδικευμένων μηχανημάτων και τεχνικών και την ποιότητα των πρώτων υλών.

Ούτε η προσάρτηση των Επτανήσων (1864) και της Θεσσαλίας (1881) άλλαξαν τις παραπάνω περιοριστικές συνθήκες. Η αλλαγή των δεδομένων ήρθε μετά το 1912-1913, με την ενσωμάτωση μεγάλων εκτάσεων και πληθυσμών. Και τότε όμως οι χρόνιες αδυναμίες της ελληνικής βιομηχανίας συνέχισαν να εμποδίζουν την ανάδειξή της σε κινητήρια δύναμη της ελληνικής οικονομίας. Αδύναμη να αντέξει τον εξωτερικό ανταγωνισμό, η βιομηχανία παρέμεινε προσηλωμένη σε δευτερεύουσες δραστηριότητες, αναζητώντας τη σωτηρία της στην παρέμβαση του κράτους, με δασμολογικά ή άλλα ενισχυτικά μέτρα. Μαζί με αυτά η Μαρία Μαυροειδή αναφέρει ότι οι βαλκανικοί πόλεμοι εμπόδιζαν την ανάπτυξη της βιομηχανίας δεδομένου ότι ανέτρεπαν τις ισορροπίες και διόγκωναν την έλλειψη εργατικού δυναμικού. Από την άλλη όμως δεν θα μπορούσε να παραλείψει την σημασία του διπλασιασμού της έκτασης και του πληθυσμού και της ενσωμάτωσης σπουδαίων οικονομικών κέντρων και νέων πλουτοπαραγωγικών πηγών για την ανάπτυξη της βιομηχανίας.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

**ΔΟΥΔΟΥΜΗ ΕΛΙΝΑ - ΚΑΡΑΒΑΣΙΛΑ ΑΓΓΕΛΙΚΗ
ΚΑΡΑΠΠΕΡΗ ΑΘΑΝΑΣΙΑ - ΣΥΡΜΟΣ ΜΙΛΤΟΣ
ΧΑΝΤΖΟΥΛΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ - ΧΡΗΣΤΑΚΗ ΚΑΤΕΡΙΝΑ
ΨΩΜΑ ΑΡΕΤΗ**

